

В І Д Г У К
офіційного опонента
на дисертаційну роботу
Протас Оксани Любомирівни
**Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх соціальних
працівників до роботи з обдарованими дітьми**
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми рецензованої праці та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Демократизація та гуманізація освіти стимулюють діяльність закладів вищої освіти по створенню сприятливих умов для формування педагога нової формації – який своїм прикладом активної життєдіяльності сприяв би розвитку особистості молодого людини. Тому основна тенденція розвитку сучасної вищої школи України – це її гуманізація, що передбачає формування випускника закладу вищої освіти як людини вільної, ініціативної, якій притаманна соціальна гідність, висока мораль, яскраві особистісні характеристики, суспільна свідомість і високий рівень креативності. Саме майбутні фахівці соціальної сфери (соціальні працівники та педагоги) з такими якостями повинні здійснити кардинальний поворот, стати трансляторами оновлення в межах суспільства.

Це завдання актуалізується зверненням сучасного суспільства до проблеми селекції, формування, розвитку та соціальної підтримки ранньої обдарованості, супроводу дітей та молоді, що яскраво проявляють свої здібності і водночас, мають бар'єри на шляху до успішної соціалізації.

Таке поєднання – підготовка неординарного, креативного майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми, що виявляють різні види обдарованості має стати пріоритетом та програмою дій для фахових кафедр, сутність якої - сприяння формуванню та розвитку нової системи ціннісних орієнтирів, мислення, рис характеру майбутніх фахівців соціальної та освітніх сфер. Вирішення цієї проблеми, розв'язання пов'язаних з нею теоретичних і методичних завдань потребує дослідження цілого комплексу її аспектів. Одному з них присвячено дисертацію, Протас Оксани Любомирівни

«Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми», що й визначає її актуальність.

Зміст дисертаційного дослідження відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 20.051.01.

Формулювання основних позицій дисертації – об'єкта, предмета, мети, дає системне уявлення про обраний аспект роботи, її теоретичні та експериментальні засади та достатньо повно визначає традиційну структуру і логіку роботи, основний хід якої пов'язано з теоретико-методологічним аналізом проблеми. Представлене дослідження складається із анотацій українською й англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел до кожного розділу та додатків.

У дисертації Оксани Любомирівни особливо чітко окреслені два напрями роботи по створенню фасилітаційного поля для успішної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми: це модернізація змістових та технологічних підходів до соціально-педагогічної роботи за даним напрямком та формування якісно-нової системи підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Таке співвіднесення підходів є, на нашу думку, виправданим і дозволяє автору розв'язати поставлені завдання в комплексі.

Концептуальна ідея дослідження є помітним стрижнем роботи, вона полягає у формуванні нової парадигми діяльності соціальних працівників відповідно до сфери зайнятості – робота з обдарованими дітьми на відповідних теоретико-методологічних і методико-прикладних засадах.

Узагальнюючи сучасні теоретичні підходи до визначення механізмів та чинників підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми, авторка визначає, що в педагогічній науці сформувалася як наукова, так і практична потреба щодо комплексного дослідження змісту, форм і методів підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми в умовах ЗВО. Це положення обґрунтувало методологічний підхід, у рамках якого здійснювався як

теоретичній аналіз проблеми, так і визначались конкретні підходи до розробки методичних рекомендацій.

Загальнонаукова методологія дослідження представлена компетентнісним, системним, діяльнісним, особистісно орієнтованим, аксіологічним, акмеологічним підходами до вивчення процесів та явищ, що забезпечують ціннісно-гуманістичну спрямованість процесу дослідження.

Визначення автором **наукової новизни** є переконливим, і полягає в: здійсненні спроби екстраполяції проблеми обдарованих дітей на сферу професійної діяльності соціальних працівників; обґрунтованні теоретико-методологічних та методичних основ їхньої професійної підготовки у ЗВО; запропоновано авторську інтерпретацію понять «обдарованість», «обдарована дитина», «робота соціального працівника з обдарованими дітьми», «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми», «професійна готовність соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми»; розроблено критеріальний апарат (мотиваційно-цільовий, когнітивно-дослідницький, діялісно-технологічний, особистісно-творчий та рефлексивно-вольовий критерії) та рівні їх сформованості до означеної діяльності (високий, достатній, середній, низький); здійснено теоретичне обґрунтування структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми, визначено й обґрунтовано педагогічні умови ефективності досліджуваного процесу; уточнено функції фахівця означеної сфери щодо роботи з обдарованими дітьми; розширено та поглиблено способи виявлення особливих здібностей обдарованих дітей тощо.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та апробації навчально-методичного комплексу щодо формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми, а саме: авторського курсу «Соціально-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми»; окремих тем до освітніх компонентів «Основи соціалізації особистості», «Соціальна політика»

«Соціально-психологічна робота у сфері дозвілля», «Практична психологія в соціальній роботі»); ряду методичних рекомендацій, практичних завдань.

Вважаємо за доцільне відзначити, що вагомість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, ґрунтується на вихідних положеннях наукової літератури (425 найменувань). Теоретичні положення всебічно проаналізовані і належним чином викладені в основному змісті п'яти розділів дисертації і відображені в 36 наукових і науково-методичних публікаціях.

Проблема професійної підготовки майбутнього соціального працівника в дисертації подана через призму реалізації таких цілей як: розширення академічної мобільності студентів і викладачів; гарантування конкурентоспроможності та працевлаштування випускників; забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку здобувачів вищої освіти, розвиток м'яких компетентностей що засвідчує наукову ерудицію і професійну компетентність дисертантки.

До теоретичних надбань Протас Оксани Любомирівни безперечно належить ретроспективний аналіз праць учених про соціальну систему визначення тих методологічних засад, які формують процес професійного становлення фахівця соціальної сфери, особи, одним з завдань якої буде пошуку юних талантів, і яка має володіти креативним мисленням, бути спроможною пізнавати світ дитини, володіти інформацією з різних галузей знань. Де важливих здобутків автора, на нашу думку, належать: контент-аналіз змісту дисциплін, що утворюють стрижень майбутньої професійної діяльності соціальних працівників по розвитку обдарованості дітей.

Приваблює багатовекторність аналітики, оскільки Оксана Любомирівна не зупиняючись на ретроспективному та порівняльному аналізі розглядає ключові поняття в контексті майбутньої професійної діяльності соціальних працівників; як провідний чинник удосконалення освітнього процесу процесу в розрізі професійного розвитку майбутнього фахівця; засобів його професійного зростання, наголошуючи тим самим на інтегративній сутності процесу професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери

Стосовно базових понять: автором здійснено типологізацію видів обдарованості; *обдарованість* визначено як індивідуальне і своєрідне поєднання задатків, особистісних та соціальних передумов для розвитку здібностей особистості вище середнього рівня, що дають змогу досягти значних успіхів у певному виді діяльності.

У дисертації розроблено і обґрунтовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми, що складається із цільового; змістового; теоретико-методологічного; організаційно-методичного; практичного; контрольно-результативного блоків. Модель верифіковано впродовж формувального етапу педагогічного експерименту шляхом упровадження запропонованих педагогічних умов та використання організаційно-методичного забезпечення професійної підготовки здобувачів освіти спеціальності 231 «Соціальна робота».

Приємне враження справляє переконливість, логічність та детальність представлених автором пов'язаних між собою *критеріїв* (мотиваційно-цільовий, когнітивно-дослідницький, діяльнісно-технологічний, особистісно-творчий та рефлексивно-вольовий); показників та рівнів їх сформованості до означеної діяльності. При цьому виміри сформованості, на нашу думку могли б звучати не просто, як: високий, достатній, середній, низький та деталізація їх змістових характеристик, що були закладені в хід експериментальної роботи. Даний підхід дозволяє легко орієнтуватись і запропонованих в дисертації методиках.

Варто засвідчити **достатню вибірку педагогічного експерименту**: у процесі дослідження на різних його етапах взяли участь 438 студентів, 6 викладачі та широко представлену географію експерименту Київ, Чернігів Хмельницький, Тернопіль та Запоріжжя, 6 закладів вищої освіти України, як готують фахівців спеціальності 231 «Соціальна робота».

Засвідчуємо широкий спектр методик-індикаторів, якими користувалася дисертантка під час дослідження, як-от: авторські анкети «Виявлення умов, як

сприяють розвитку креативних якостей підлітків», «Виявлення професійної готовності» майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми»; методика на визначення мотивації до успіху і уникнення невдач (А. Реан); тест на виявлення професійних цінностей; тест на з'ясування рівня творчого потенціалу студента, КОЗ-2 (В. Синявського, Б. Федоришина); метод експертних оцінок; методика «Самооцінка сили волі» І. Ільїна та Є. Фещенко).

Цікавою і доцільною видалась нам упроваджена Протас О.Л. програма експериментальної роботи, стрижнем якої стала дисципліна за вибором «Соціально-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми» та ряд інших дисциплін за вибором, модулів і окремих тем в нормативних дисциплінах.

У дисертації запропоновано детальне змістове наповнення характеристика організаційних форм освітнього процесу ЗВО з професійної підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з обдарованими дітьми. Це, зокрема, матеріали по застосуванню таких форм роботи, як: форми проектного та проблемного навчання: ділові ігри, аналіз педагогічних ситуацій, диспути, мозкові штурми, презентації тощо. Зокрема під час опису експерименту вдало продемонстровано ефективність використання інтерактивних занять «Розвиваємо творчі здібності» у програмі проєкту «Цікаві канікули-2020» Навчально-методичного центру «Університет обдарованої дитини», який функціонує в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Репрезентативність отриманих експериментальних даних сформульованих висновків забезпечується розгалуженістю та комплексністю застосованих та розроблених методик, обробкою емпіричних даних за допомогою методів математичної статистики, що подані в чисельних таблицях, рисунках та додатках.

Оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, ми вважаємо за доцільне висловити декілька зауважень та побажань, які можна сприймати як рекомендації:

1. Загальнонаукова методологія дослідження Оксани Любомирівни Протас представлена системним, діяльнісним, компетентнісним, аксіологічним, акмеологічним, особистісно зорієнтованим підходами. Проте процес формування готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми є нелінійним, він містить велику кількість факторів впливу, тому, на нашу думку, робота б значно виграла, якщо б були враховані положення не лише системного, а й синергетичного підходу.

2. Дисертантка цілком обґрунтовано визначає професійну готовність до роботи з обдарованими дітьми як результат професійної підготовки та самовдосконалення, яку трактує як складне інтегративне особистісне утворення, що ґрунтується на фахових знаннях, сукупності особистісно-професійних якостей, а також уміннях виявляти і стимулювати розвиток обдарувань дітей, їх позитивної мотивації до творчої діяльності, рефлексії, що забезпечує успішну професійну роботу. Проте це визначення не повною мірою корелюється з назвами та індикаторами запропонованих критеріїв професійної готовності; когнітивно-дослідницький, діялісно-технологічний, особистісно-творчий та рефлексивно-вольовий критерії.

3. Розробка теоретичних та методичних основ підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми на нашу думку, передбачає обґрунтування підходів та авторського бачення понять «теоретичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників» та «методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників», зокрема. Варто, на нашу думку, ці поняття було визначити як ключові слова.

4. Бажано більш обґрунтовано назвати причини введення в навчальний процес курсу «Соціально-педагогічні аспекти роботи з обдарованими дітьми», пояснити, чому для виконання завдань дослідження недостатньо було таких курсів, як «Технології соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», наприклад.

5. Бажано визначити специфіку процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми для кожної освітньо-професійної програми та розвести функціонал фахівця, що працює за напрямом

роботи з обдарованими в закладі загальної середньої освіти, закладі позашкільної освіти, закладі оздоровлення та відпочинку, наприклад.

6. Цікаво, на нашу думку, було б побачити відмінності підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми на першому та другому освітніх ступенях, проте це може бути і перспективою дослідження.

Проте зазначені нами зауваження і побажання не завадили загально-позитивному сприйняттю даного дисертаційного дослідження.

Реалізація основних положень дослідження Протас О.Л. спрямована на якісне доповнення існуючої педагогічної практики професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, а також на подальше вдосконалення технологій підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з обдарованими дітьми в умовах закладів вищої освіти України. Матеріали, представлені в авторефераті відповідають змісту дисертації. Дисертаційна робота є завершеною самостійно виконаною науковою працею, що відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор Протас Оксана Любомирівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Опонент - доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної педагогіки

Національного педагогічного університету

імені Н.П. Драгоманова

Р.Х. Вайнола

Підпис

ПІС

ПІС

ПІС

ПІС

ПІС

ПІС

0304-20143
28 04 21

27 04 2017